

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

K. Toim

METOODILINE JUHEND
psühholoogia üldkursuse
omandamiseks

TARTU 1967

A
28345
"

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL
Loogika ja psühholoogia kateeder

K. Toim

M E T O O D I L I N E J U H E N D
P S Ü H H O L O O G I A Ü L D K U R S U S E O M A N D A M I S E K S
A J A L O O - K E E L E T E A D U S K O N N A J A B I O L O O G I A -
G E O G R A A F I A T E A D U S K O N N A I I J A I I I K U R S U S E
M I T T E S T A T S I O N A A R S E T E L E Ü L I Ö P I L A S T E L E

Teine trükk

Tartu 1967

2

Tarbo Būdikū Olikeeli
Raamgākogu

69397

Psühholoogia õppimise tähtsus.

Psühholoogiakursus tutvustab üliõpilasi eesrindliku materialistliku psühholoogia põhialustega. Psühholoogia poolt avastatud faktide ja seaduspärasuste tundmine aitab mõista dialektilis-materialistlikku tunnetusteooriat ja kujundada üliõpilastes teaduslikku, marksistlikku maailmavaadet. Psühholoogia on kinnitanud eksperimentaalsete uurimuste kaudu väliste elutingimuste määravat osa psüühikale, on tõestanud, et materia on primaarne, kuna aga teadus ja mõtlemine on materia arengu produkt ja seega sekundaarne nähtus. Psühholoogia on teinud kindlaks, et maailmast teadmiste saamine, tegelikkuse peegeldumine toimub inimeste aktiivse sihipärase tegevuse käigus. Järelikult kinnitab psühholoogia dialektilise materialismi teesi praktika osast tunnetamise alusena ja töö kriteeriumina. Juba needki näited tõestavad, kui tähtis osa on psühholoogia tundmisel marksistliku filosoofia printsiipide mõistmiseks. Mitte asjata ei lugenud Lenin psühholoogiat nende teaduste hulka, millele põhinevad dialektika ja tunnetusteooria.

Nõukogude psühholoogia, mis seletab psüühiliste protsesside tekkimist ja arengut materialistlikult, on võimas relv võitluses religioossete igandite vastu.

Psühholoogia põhiseisukohtade tundmisel on ka suur praktiline tähtsus. Uue põlvkonna kasvatamine ja õpetamine, pedagoogilise protsessi õige organiseerimine oleks mõeldamatu ilma psüühiliste protsesside ja isiksuse omaduste kujunemise käigu sügava mõistmiseta. Psühholoogia-alaseid teadmisi saab rakendada ka tootmistöö organiseerimisel, meditsiinis jne. Tuleb märkida, et psühholoogia tundmisel on oma osa ka üliõpilaste eneseteadvuse kujundamisel. Selliste mõistete, nagu tahe, iseloom,

temperament jne. teaduslik tõlgendamine loob eeldused teadlikuks ja sihikindlaks enesekasvatuseks. Taju, tähelepanu, mälu ja mõtlemise seaduspärasuste tundmine aitab üliõpilastel paremini organiseerida oma edasist õppetööd.

Kõigest eelöeldust nähtub, et psühholoogial on tähtis koht ülikooli õppetöös.

Psühholoogia õpetamise peamiseks ülesandeks on

- a) anda üliõpilastele süstemaatilisi teadmisi psühholoogia alalt ja aidata sellega kaasa nende teadusliku, dialektilis-materialistliku maailmavaate kujundamisele;
- b) anda üliõpilastele ülevaade pedagoogilise protsessi psühholoogilistest seaduspärasustest, mis on vajalik pedagoogikakursuse teoreetiliseks omandamiseks ja praktiliseks pedagoogiliseks tööks;
- c) õpetada üliõpilasi teostama igapäevases elus lihtsamaid psühholoogilisi vaatlusi ja eksperimente, mille eesmärgiks on nii iseene kui ka kaasinimeste (eriti õpilaste) psüühiliste erinevuste tundmaõppimine;
- d) äratada üliõpilastes huvi psühholoogilise kirjanduse vastu.

Õppetöö korraldus ja töömeetodid.

Psühholoogiat õpitakse kahe õppesemestri jooksul 4. ja 5. semestril eesti keele, vene keele, ajaloo ja geograafia osakonnas ning 5. ja 6. semestril võõrkeelte ja bibliograafia osakonnas.

Psühholoogiakursus tuleb omandada põhiliselt iseseisva töö korras vastava õppekirjanduse abil. Tuleb silmas pidada, et aine omandamine on võimalik ainult kursuse materjali süstemaatilisel läbitöötamisel, kusjuures on tähtis, et enne järgnevale küsimusele siirdumist oleks eelnev selge. Suure rütuga lühikese aja kestel enne eksamit õppides omandatakse aine ainult formaalselt, mistõttu niiviisi õpitud materjal varsti unustatakse. Selleks, et kindlaks teha, kui võrd põhjalikult

on omandatud kursuse teatav osa, tuleb õppijal iseennast kontrollida püüdes vastata programmi küsimustele. Psühholoogiat õppides on vaja siduda õpitut tähelepanekutega oma elust, ümbrusest ja iseendast. Iga nähtuse kohta tuleb leida paar oma näidet. Et iseseisev õppimine oleks produktiivsem, on nõutav õppekirjanduse konspekteerimine. Konspekt ei pruugi olla pikk, kuid see peab sisaldama kõik põhimõisted ja nende lühikese, selge, täpse määratluse koos vajalike näidetega. Selline konspekteerimine sunnib üliõpilasi põhjalikumalt süvenema ja aitab seega materjali paremini mõista ja meelde jätta. Ka on üliõpilase poolt iseseisvalt koostatud konspekt hädavajalik eksamieelsel kordamisel ning edaspidises elus psühholoogia-alaste teadmiste värskendamisel.

Lisaks iseseisvale tööle on õppesessioonide ajal ette nähtud täiendavad loengud 12 - 16 tundi (eesti keele osakonnas 12 tundi, bibliograafia osakonnas 14 tundi, ajaloo, võrreeltele, vene keele ja geograafia osakonnas 16 tundi) ja praktilisi õppusi kõigis osakondades 6 tundi. Loengutes ei esitata süstemaatilist psühholoogiakursust, vaid ainult valitud peatükke sellest, vastavalt üliõpilaste soovidele ja õppejõudude arvamustele. Käsitlusele tulevad põhiliselt need kursuse osad, mille omandamine õpikust on suhteliselt raske. Samuti antakse ka ülevaade psühholoogia uusimatest saavutustest. Praktikumides viiakse läbi rida demonstratiivkatseid, mis selgitavad mitmesuguste psüühiliste nähtuste olemust ja tutvustavad põhilisi psühholoogia uurimismeetodeid.

Täiendavad loengud ja praktilised õppused täidavad oma eesmärgi maksimaalselt ainult siis, kui üliõpilased on sessioonielusel perioodil iseseisvalt läbi töötanud vajaliku õppekirjanduse. Kuna esimesel sessioonil tulevad käsitlusele psühholoogia üldised küsimused, siis tuleb üliõpilastel selleks ajaks läbi töötada õpiku 10 esimest peatükki. Teise sessiooni alguseks peab olema kogu õppekirjandus läbi töötatud. Üliõpilaste ettevalmistust sessiooniks võib õppejõud loengul kontrollida suulise või kirjaliku küsitlemisega, samuti võib ta nõuda läbitöötatud õppekirjanduse konspektide esitamist.

Kui üliõpilasel tekib raskusi mõne psühholoogilise probleemi mõistmisel, siis on tal kasulik pöörduda õppejõu poole selgituse saamiseks. Kogu õppeaja jooksul on kõikidel õppejõududel ette nähtud igal nädalal kindlad konsultatsioonide ajad.

Eksamile pääsevad need üliõpilased, kes on läbi töötanud vastava õpekirjanduse, on käinud loengutel ja võtnud osa praktilistest õppustest. Eksamil nõutakse psühholoogia põhimõistete tundmist ja teadmiste rakendamise oskust igapäevase elu praktikas ning kutsetöös. Samuti nõutakse psüühiliste nähtuste materialistliku tõlgendamise oskust. Faktiliste teadmiste kõrval hinnatakse ka vastuse loogilisust ja väljendusviisi täpsust. Õpikmaterjali tekstilähedane ümberjutustamine on tunduvalt väiksema väärtusega kui iseseisvalt sõnastatud ja isiklike tähelepanekute ja kogemustega illustreeritud vastus. Ei tohi aga laskuda ka teise äärausse - tuua esile ainult isiklike tähelepanekuid ja arvamusi mingis üldsõnalises vormis tarvitamata seejuures psühholoogias kasutatavaid teaduslikke termineid.

Programm.

I. ÜLDOSA.

1. Psühholoogia aine. Psüühika olemus. Psühholoogia ülesanded ja meetodid.

2. Kõrgem närvitegevus. Inimese närvisüsteemi ehitus ja ülesanded. Tingimatud ja tingitud refleksid. Tingitud reflekside kujunemine ja liigid. Erutus ja pidurdus. Pidurduse liigid. Närviprotsesside liikumine ajukoos. Faasilised seisundid. Kompleksärritaja ja aju analüütilis-sünteesiline tegevus. Süsteemsus suuraju töös, I ja II signaalsüsteem. Erinevused ajukoore põhiosade tegevuses.

3. Psüühika areng. Närvisüsteemi ja peegeldava tegevuse areng evolutsiooniprotsessis. Instinktid. Inimese teadvuse iseloomustus ja selle osa inimese tegevuses. Inimliku teadvuse tekkimine.

II. TUNNETUSPROTSESSID.

4. Aistingud. Analüsaatorid ja aistingu olemus. Aistingute klassifikatsioon. Tundlikkus ja selle mõõtmine. Adaptatsioon. Aistingute reflektorsed mehhanismid. Nägemisaistingud. Kuulmisaistingud. Nahaistingud. Maitse-, kompamis-, kinesteesilised, tasakaalu- ja orgaanilised aistingud. Aistingute areng.

5. Taju. Üldine taju iseloomustus. Taju terviklikkus, mõtestatus ja valivus. Taju konstantsus. Taju liigid. Ruumi- ja

ajataju. Liikumistaju. Vaatlemine ja vaatlusvõime. Individuaalsed erinevused tajumisel. Taju arenemine lastel.

6. Tähelepanu. Tähelepanu üldine iseloomustus. Tahtmatu ja tahteline tähelepanu. Tähelepanu iseärasused. Tähelepanu arenemine ja võimalused tähelepanu kasvatamiseks.

7. Mälu. Kujutluste olemus ja liigid. Kujutluste assotsiatsioonid ja nende seaduspärasused. Mälu üldine iseloomustus. Omandamine, taastundmine, reprodutseerimine. Unustamine, individuaalsed erinevused mälu alal. Mälu areng lastel.

8. Mõtlemine. Mõtlemise üldine iseloomustus. Mõtlemisoperatsioonid. Mõiste, otsustus, järeldus. Mõistete kujunemine. Arusaamine. Mõtlemisülesannete lahendamine. Mõtlemise omadused. Mõtlemise arendamine ja kasvatamine lastel.

9. Kõne. Kõne ja keel. Kõne tajumine ja mõistmine. Kõne hääldamine. Keele omandamine. Suuline ja kirjalik kõne. Seesmine kõne. Kõne arenemine.

10. Fantaasia. Fantaasia üldine iseloomustus. Fantaasia liigid. Fantaasia töös, kunstilises ja teaduslikus tegevuses. Fantaasia arenemine lastel.

III. VAJADUSED JA TUNDMUSED.

11. Vajadused ja tegevuse motiivid. Vajaduste olemus ja füsioloogilised alused. Vajaduste ja motiivide liigid. Huvid. Motiivide ja huvide arenemine lastel.

12. Tundmused. Tunduste olemus ja füsioloogilised alused. Tunduste liigid. Tunduste väljendumine. Tunduste arenemine lastel.

IV. TAHTELINE TEGEVUS JA VILUMUSED.

13. Tahtelised toimingud. Tahte olemus ja tahteliste toimingute iseloomustus. Tahteliste toimingute analüüs. Tahteliste toimingute arenemine lastel.

14. Vilumused. Vilumuste, oskuste ja harjumuste üldine iseloomustus. Vilumuste kujunemise tingimused. Harjutuskõver. Vilumuste vastastikune mõju. Harjumuste ja vilumuste arenemine lastel. Väärharjumuste ümberkujundamine. Tegevuse põhiliigid: mäng, õppimine, töö. Töö psühholoogiline analüüs. Väsimus ja puhkus.

V. ISIKSUSE PSÜHILISED OMADUSED.

15. Võimed. Võimete olemus. Võimed ja alged. Andekus ja selle liigid. Individuaalsed erinevused võimetes. Võimete arenemine ja kasvatamine.

16. Kõrgema närvitegevuse tüübid. Närviprotsesside jõud, tasakaal ja liikuvus. Temperamendi tüüpide iseloomustus. Eri temperamendiga õpilaste kasvatamine.

17. Iseloom. Iseloomu ja iseloomujoonte olemus. Iseloomujoonte liigitamine. Iseloomu kujunemine ja kasvatamine.

VI. LASTE PSÜHILINE ARENEMINE.

18. Psüühilise arengu üldine iseloomustus. Närvisüsteemi ja kõrgema närvitegevuse arenemine. Lapse arenemise üldine iseloomustus. Arengu periodiseerimine ja vanuseastmed. Individuaalsed erinevused. Pärilikkus ja keskkond.

19. Laste vanuselised iseärasused. Imikuiga. Väikelaps (1-3 a.). Eelkooliiga (3-7 a.) ja mängu psühholoogia. Noorem kooliiga ja õppimise psühholoogia. Murdeiga. Vanem kooliiga.

Õppekirjanduse läbitöötamine.

Psühholoogiakursuse omandamiseks on ametliku õpikuna ette nähtud:

Psühholoogia, õpik pedagoogilistele instituutidele. Toimetanud A.A. Smirnov, A.N. Leontjev, S.L. Rubinstein ja B.M. Teplov. ERK, Tallinn 1960.

Õpiku liigendus osadeks ja peatükkideks vastab täielikult programmi liigendusele. Õpik on küllalt mahukas (540 lk.) ja sisaldab palju üliõpilastele tundmatuid mõisteid. Kogemused on näidanud, et seda materjali pole võimalik rahuldavalt omandada eksamisessioonil, vaid materjal tuleb läbi töötada järkjärgult kahe semestri jooksul.

Abiks materjalide läbitöötamisel on järgnevalt igas peatükis antud käsitletud probleemideringi lühike iseloomustus, küsimused ja ülesanded materjali omandatuse kontrollimiseks ning täiendav kirjandus teadmiste süvendamiseks. Pärast peatüki läbivõtmist tuleb üliõpilastel püüda vastata esitatud küsimustele. Iga küsimuse järele on märgitud lehekülje number, mille järgi üliõpilane võib õpikust kergesti kontrollida vastuse õigsust. Kui üliõpilane suudab kõik küsimused õigesti vastata, siis on ta õpiku peatüki hästi omandanud ja ta võib tutvuda täiendava kirjandusega ning asuda uue peatüki läbitöötamisele.

1. p e a t ü k k .

Psühholoogia aine, ülesanded ja meetodid (lk. 5 - 26).

On vaja, et üliõpilased saaksid juba psühholoogiakursuse õppimise algusest peale õige ettekujutuse psühholoogiast kui teadusest, tema teoreetilisest ja praktilisest väärtusest ning seosest teiste teadustega. Kui esimese peatüki materjal on läbi jõõtatud ja hästi meelde jäetud, on kursuse omandamine tunduvalt kergem.

Küsimused ja ülesanded.

1. Tooge näiteid psüühiliste nähtuste kohta igapäevases elust.
2. Kuidas tõlgendab idealistlik filosoofia psüühilisi nähtusi (lk. 5 - 6)?

3. Selgitage mõistete "animism", "dualism" ja "monism" tähendused.
4. Psüühika vulgaarmaterialistlik tõlgendus (lk. 6 - 7).
5. Psüühika kui mateeria arengu produkt (lk. 7 - 8).
6. Psüühika kui objektiivse maailma subjektiivne peegeldus (lk. 8 - 9).
7. Tegelikkuse peegelduse põhivormid (lk. 9 - 10).
8. Psüühilised nähtused ja praktiline tegevus (lk. 10 - 11).
9. R. Descartes reflektorse teooria rajajana (lk. 12).
10. I.M. Setšenovi "Peaaju refleksid" (1863) (lk. 13).
11. I.P. Pavlov tingitud reflekside õpetuse loojana (lk. 14).
12. Mida tähendab determinismi printsiip (lk. 14)?
13. Ühiskondlikud elutingimused ja psüühika (lk. 15).
14. Psühholoogia seos ajaloolise materialismi ja kõrgema närvi-tegevuse füsioloogiaga (lk. 16 - 17).
15. Psühholoogia teoreetiline tähtsus (lk. 15 - 17).
16. Psühholoogia praktiline tähtsus (lk. 17 - 18).
17. Psühholoogia harud (lk. 18).
18. Psüühiliste nähtuste teadusliku uurimise üldised printsiibid (lk. 19 - 20).
19. Selgitage mõistete "fülogenees" ja "ontogenees" tähendused.
20. Vaatus psühholoogia uurimismeetodina (lk. 20).
21. Laboratoorne eksperiment (lk. 22 - 24).
22. Loomulik eksperiment (lk. 24 - 25).
23. Vestlus ja tegevuse produktide analüüs psühholoogia uurimismeetoditena.

Täiendav kirjandus.

- K. Ramul, Pedagoogilisest eksperimendist, NK ("Nõukogude Kool") 1960, nr. 4, lk. 262 - 269.
- A. Elango, Kirjandite meetod pedagoogilises ja psühholoogilises uurimistöös, NK 1961, nr. 11, lk. 843 - 850.
- K.A. Рамуль, Введение в методы экспериментальной психологии, ТГУ, Тарту 1963.

2. p e a t ü k k .

Kõrgem närvitegevus (lk. 26 - 60).

Juba sissejuhatavas peatükis tutvuvad üliõpilased psüühika materialistliku käsitlusega, mille järgi kõikide psüühiliste nähtuste materiaalseks substraadiks on mitmesugused närvirotsessid. Käesolevas peatükis antakse lühike ülevaade närvisüsteemi ehitusest, põhilistest närvirotsessidest, tingitud reflekside kujunemisest, nende pidurdumisest, ajukoore funktsionaalsetest piirkondadest ja ajukoore tegevuse faasilistest muutustest. Kuna kõikide psüühiliste nähtuste mõistmine eeldab ka nende nähtuste füsioloogiliste aluste tundmist, siis sõltub kõrgema närvitegevuse põhimõistete omandamise tasemest kogu psühholoogiakursuse mõistmise edukus.

Küsimused ja ülesanded.

1. Mida nimetatakse tsentraalseks, mida perifeerseks närvisüsteemiks (joonis 4, lk. 27)?
2. Tsentraalse närvisüsteemi põhiosad ja nende funktsioonid (lk. 26 - 27; 34 - 36).
3. Jälgige tsentraalse närvisüsteemi evolutsiooni joonise 6 järgi (lk. 29).

4. Vaadeldge närviraku e. neuroni ehitust kujutavat joonist 7 ja tuletage meelde, kuidas nimetatakse närviraku põhi-osi (lk. 30).
5. Milles väljendub närviprotsesside (erutus ja pidurdus) dünaamika ajukoores (lk. 46 - 48)?
6. Mida tähendab dominantne erutuskolle (lk. 33)?
7. Vaadeldge joonisel 8 kujutatud skeemi ja tuletage meelde refleksikaare põhiosade nimetused (lk. 31).
8. Mida nimetatakse orienteerumisrefleksiks (lk. 35)?
9. Kirjeldage tingitud refleksi kujunemist (lk. 37 - 38).
10. Defineerige järgmised mõisted: "tingimatu ärritaja", "tingitud ärritaja", "signaal", "ajutine seos", "kinnitus".
11. Nimetage tähtsamad tingitud reflekside signaalide liigid (lk. 39).
12. Mida nimetatakse teise astme refleksiks (lk. 40 - 41)?
13. Mille poolest erineb teine signaalsüsteem esimesest (lk. 40 - 42)?
14. Tingimatute pidurduste liigid (lk. 43).
15. Tingitud pidurduste liigid (lk. 43 - 45).
16. Mille poolest erineb hüpnootiline uni tavalisest unest (lk. 50)?
17. Kuidas nimetatakse ajukoore tegevuse põhilisi pidurduslike faase üleminekul ärkvelolekust une seisundisse (lk. 50-51)?
18. Mida nimetatakse aktsioonivooludeks (lk. 52)?
19. Ajukoore piirkonnad ja nende põhifunktsioonid (lk. 54 - 60).
20. Ajukoore kihid ja nende funktsioonid.

Täiendav kirjandus.

E. Koemets, Kõrgem närvitegevus ja pedagoogika, ERK, Tallinn
1963.

3. p e a t ü k k .

Psüühika arenemine. Inimese teadvus.

Selle peatüki õppimisel tuleb silmas pidada idealistliku psühholoogia olulist erinevust materialistlikust psühholoogiast. Idealism loeb psüühikat ehk teadvust eluviisist sõltumatuks omaduseks. Mõned idealistid eitavad täiesti loomade hingeelu, lugedes psüühikat ainult inimestele kuuluvaks tunnuseks, teised aga arvavad, et loomade psüühika vormid ei erine inimeste omast mitte kvalitatiivselt, vaid kvantitatiivselt. Tähen-
dab, kõik psüühika vormid, mis esinevad inimestel, on omased ka loomadele kuid tunduvalt väiksemal määral, palju algelisemal kujul. Eelmistest peatükkidest on üliõpilased tuttavad psüühika materialistliku käsitlusega. Käesolevas peatükis näidatakse, kuidas psüühika tekib organismi ja keskkonna vastastikuse koosmõju arenemise teatud astmel ja muutub järkjärgult keerulisemaks evolutsiooni järgmistel astmetel. Inimühiskonna tekkimisega jõuab psüühika areng oma kõige kõrgemasse staadiumi, muutudes tegelikuse teadlikuks peegeldamiseks - teadvuseks.

Küsimused ja ülesanded.

1. Mida tähendab ärritatavus ja milles see avaldub (lk. 60 - 61)
2. Millist ärritatavust nimetatakse psüühiliseks peegeldumiseks e. tundlikkuseks (lk. 61 - 62)?
3. Iseloomustage elementaarset tundlikkuse e. elementaarsete aistingute etappi psüühika arengus (lk. 62 - 63).

4. Iseloomustage esemete tervikliku tajumise etappi psüühika arengus (lk. 63).
5. Iseloomustage "konkreetselt ja käelise mõtlemise" etappi psüühika arengus (lk. 64).
6. Millist osa etendas töö inimese teadvuse kujunemisel (lk. 65 - 66)?
7. Missugustes tingimustes tekkis inimestel vajadus kõne järele ja millised muutused tekitas kõne psüühilise tegevuse struktuuris (lk. 66 - 67)?
8. Milline tähtsus on teisel signaalsüsteemil psüühiliste protsesside arengus (lk. 69 - 71)?

Täiendav kirjandus.

K. Ramul, Loomapsüüholoogia, ERK, Tallinn 1964.

A.H. Леонтьев, Проблемы развития психики, М. 1959, lk. 159 - 318.

4. p e a t ü k k .

Aistingud.

Kuna aistingute kaudu on teadvus otseselt seotud väliskeskkonnaga, siis on aistingut nimetatud "objektiivse maailma subjektiivseks kujuks", välismaailma "koo-
piaks" või "jäljeks". Aisting on kõige elementaarsem ja geneetiliselt kõige varasem tunnetusprotsessi liik. Inimeste tunnetuses ei esine aisting iseseisvalt, isoleeritult, vaid on kõrgema tunnetusprotsessi, taju komponendiks. Kõikide psüühiliste nähtuste mõistmise eelduseks on aistingute olemuse põhjalik tundmine.

Küsimused ja ülesanded.

1. Mida nimetatakse analüsaatoriks (lk. 80)?
2. Millest sõltub analüsaatorite ja aistingute areng (lk. 82)?
3. Nimetage retseptorite põhiligid (lk. 82).
4. Mida nimetatakse tundlikkuseks, mida aistingu läveks (lk. 83)?
5. Millise valemi abil väljendatakse absoluutse tundlikkuse ja aistingu absoluutse läve vahetorda (lk. 83)?
6. Millise valemi abil väljendatakse eristamistundlikkuse ja eristamisläve vahetorda (lk. 85)?
7. Mida tähendab adaptatsioon (lk. 85)?
8. Tooge iseseisvalt näiteid adaptatsiooni kohta nägemise, haistmise ja nahatundlikkuse valdkonnast.
9. Mille poolest erineb sensibilisatsioon adaptatsioonist (lk. 87 - 88)?
10. Joonistage silma ehituse skeem ja märkige juurde vajalikud nimetused. Joonise õigsust kontrollige õpikust joonis 22 (lk. 96).
11. Millised protsessid toimuvad võrkkestal ja ajukoos nägemisaistingu puhul (lk. 96 - 98)?
12. Millest on tingitud värvide heledus, toon ja küllastus (lk. 101 - 102)?
13. Miks silm ei ole kohanenud ultravioletsete ja infrapunaste kiirte nägemiseks (lk. 91)?
14. Mis tähendab värvide segamine ja millistele seadustele see allub (lk. 99 - 100)?
15. Nimetage tähtsamad värviaistingute häirete tüübid (lk. 100).
16. Milles seisneb positiivse ja negatiivse järelpildi olemus (lk. 102 - 103)?

17. Kirjeldage kõrva ehitust, jälgides õpikus esitatud skeemi (joonis 27, lk. 103 - 104).
18. Kuidas seletab Helmholtzi resonantsiteooria hääle mõju kuulmisretseptorile (lk. 104 - 105)?
19. Millest on tingitud helide kõrgus, tugevus ja tämber (lk. 105 - 108)?
20. Iseloomustage ülejäänud aistingute liike (lk. 109 - 122).
21. Kirjeldage aistingute arengut lastel (lk. 122 - 124).

Täiendav kirjandus.

С.В. Кравков, Очерк общей психофизиологии органов чувств, М. 1946, гл. II.

5. p e a t ü k k .

Taju.

Üliõpilastel tuleb enne kõike pöörata tähelepanu taju definitsioonile ja teha endale selgeks, mille poolest taju erineb aistingust. Taju nagu aistingki on tegelikkuse otse- se peegeldumise protsess. Kuid erinevalt aistingutest annab taju teateid mitte esemete üksikutest omadustest, vaid esemetest tervikuna. Õpikus on esile toodud taju põhiomadused: terviklikkus, mõtestatus, valivus. Neid omadusi peab hästi tundma ja oskama iseseisvate näidetega illustreerida. Põhjalikult tuleb süveneda ka esemete ruumiliste omaduste tajumise probleemidesse. Kogemused on näidanud, et üliõpilased on väga sageli selle osa puudulikult omandanud.

Küsimused ja ülesanded.

1. Millest on tingitud taju subjektiivsed iseärasused (lk. 125, 132 - 134)?

2. Milline osa on kompleksärritaja tugeval komponendil tajumisprotsessis (lk. 126 - 127)?
3. Mida tähendab taastundmine e. äratundmine (lk. 129 - 130)?
4. Milline tähtsus on sõnal taastundmise protsessis (lk. 131 - 132)?
5. Milline osa on akomodatsioonil ja konvergenstil esemete suuruse ja kauguse tajumisel (lk. 138)?
6. Mida tähendab stereoskoopiline efekt (lk. 139)?
7. Tuletage meelde kõik sügavusnägemise faktorid (lk. 140).
8. Tooge iseseisvalt näiteid nägemisillusioonide kohta.
9. Mida peegeldab ajataju (lk. 144)?
10. Millistest faktoritest sõltub liikumistaju (lk. 146)?
11. Millised nõuded esitatakse vaatlusele e. ettekavatsetud tajule (lk. 148 - 150)?
12. Iseloomustage eri tajutüüpe (lk. 151).
13. Mille poolest erineb eelkooliealiste laste taju täiskasvanute omast (lk. 151 - 153)?
14. Kuidas on võimalik koolis laste taju arendada (lk. 154)?

Täiendav kirjandus.

Е.Н. Соколов, Восприятие и условный рефлекс, М. 1958.

6. p e a t ü k k .

Tähelepanu.

Tähelepanu on kõikide tegevusliikide edukuse peatingimus. Tähelepanu kohta on psühholoogia ajaloos palju teooriaid, mida võib jaotada kahte põhigruppi. Esimesse kuuluvad

teooriad, mis eitavad tähelepanu kui iseseisva psüühilise protsessi olemasolu. Piirduakse vaid tähelepanu väljendusvormide, "tähelepanu poosi" uurimisega, kuid ei nähta seejuures inimese psüühilist aktiivsust. Teise gruppi kuuluvad teooriad, vastupidi esimestele, rõhutavad tähelepanu aktiivset iseloomu, lugedes seda primaarseks hinge loominguiliseks aktiks. Viimane seisukoht on kahtlematult idealistlik. Nõukogude psühholoogia ei nõustu kummagi seisukohaga, vaid loeb tähelepanu keeruliseks psüühiliseks protsessiks, mis kujuneb välja inimeste aktiivse tegevuse käigus. See on protsess, mille tulemusena toimub ühtede peegeldusobjektide esiletõstmine ja teiste kõrvalajätmine. Tähelepanu tuleb esile taju valiva iseloomu puhul, kuid tal on suur tähtsus ka kõrgemates tunnetusprotsessides - kujutlemises ja mõtlemises.

Küsimused ja ülesanded.

1. Millised on tähelepanu füsioloogilised alused (lk. 156 - 157)?
2. Nimetage kõige tähtsamad tahtmatu tähelepanu faktorid (lk. 158 - 160).
3. Millised tingimused soodustavad tahtelist tähelepanu (lk. 160 - 163)?
4. Iseloomustage tähelepanu põhiomadusi (lk. 163 - 170).
5. Millest on tingitud hajameelsus (lk. 171)?
6. Iseloomustage eelkooliealiste laste tähelepanu (lk. 171-172).
7. Kuidas toimub kooliealiste laste tähelepanu areng (lk. 172 - 174)?
8. Kuidas saab koolis kasvatada laste tähelepanu (lk. 174 - 178)?

7. p e a t ü k k .

Mälu (lk. 178 - 208).

Mälu all mõeldakse läbielatu meeldejätmist, meespidamist, meeldetuletamist ja äratundmist. Mälu esineb nii tunnetusprotsesside, tundmuste kui ka füüsilise tegevuse valdkonnas. Mäluprotsessi põhjalik tundmine on hädavajalik õppetöö õigeks organiseerimiseks. Üliõpilastel tuleb see peatükk eriti hoolikalt läbi töötada ja siin antud teadmisi rakendada nii ülikoolis õppimise ajal kui ka edaspidi pedagoogilises praktikas. Õpikus alustatakse mälu käsitlust assotsiatsiooni mõiste selgitamisest. Selle mõiste tundmine aitab paremini aru saada mälu põhiprotsessidest. Mälu liikide ja individuaalsete iseärasuste läbitöötamisel on vaja hästi tunda k u j u t l u s e mõistet, millest on juttu neljandas paragrahvis.

Küsimused ja ülesanded.

1. Defineerige assotsiatsiooni mõiste (lk. 180).
2. Millised on assotsiatsioonide põhiliigid (lk. 180 - 181)?
3. Mis põhjustab mälukujutluste tekkimise (lk. 197)?
4. Mille poolest erinevad mälukujutlused tajust (lk. 198)?
5. Mida nimetatakse ideomotoorseks aktiks (lk. 197 - 198)?
6. Nimetage tähtsamad tahtmatu omandamise faktorid (lk.182).
7. Mille poolest erineb tahteline omandamine tahtmatust (lk. 182 - 183)?
8. Mille poolest erineb mõtestatud omandamine mehhaanilisest omandamisest (lk. 185 - 187)?
9. Kuidas organiseerida omandamisele tuleva materjali kordamist (lk. 187 - 190)?
10. Milline on omandamise sõltuvus materjali hulgast ja iseloomust (lk. 190 - 193)?

11. Mille poolest erineb otsene reprodutseerimine kaudsest (lk. 194)?
12. Mille poolest erineb taastundmine reprodutseerimisest (lk. 193)?
13. Mis põhjustab reprodutseerimisel materjali ümberkujundamise (lk. 196)?
14. Milles avaldub unustamine (lk. 199)?
15. Iseloomustage unustamise kõverat (joonis 59, lk. 200).
16. Defineerige järgmised mõisted: "reministsents", "retroaktiivne pidurdus", "proaktiivne pidurdus" (lk. 200 - 201).
17. Nimetage tähtsamad mälutüübid (lk. 202 - 203).
18. Iseloomustage taastundmise ja reprodutseerimise latentse perioodi kestuse muutumist lapse arengu käigus (lk. 204 - 205).
19. Kuidas muutub tahtmatu ja tahtelise omandamise vahetõrge lapse arengu käigus (lk. 205)?
20. Kas võib nõustuda väitega, et nooremas koolieas on lastele loomupäraselt omane mehhaaniline mälu (lk. 206)?
21. Kuidas saab kool kaasa aidata laste mälu arengule (lk. 206 - 208)?

Täiendav kirjandus.

- K. Ramul, Unustamise psühholoogiast, NK 1961, nr. 4, lk. 260 - 269.
- H. Liimets, Nõukogude uurijad teadmiste omandamise psühholoogiast, NK 1960, nr. 8, lk. 580 - 584.
- N. Levitov, Õppematerjali omandamine ja selle psühholoogilised komponendid, NK 1965, nr. 1, lk. 14 - 19.

8. p e a t ü k k .

Mõtlemine (lk. 209 - 252).

Eelmistes peatükides käsitletud psüühilised nähtused kuuluvad kaemuslike tunnetusprotsesside hulka. Käesolevas peatükis tutvuvad üliõpilased tunnetuse kõrgema astmega, mõtlemisega. Mõtlemine on tihedalt seotud kaemuslike protsessidega, on evolutsiooni käigus nendest välja kujunenud. Teiselt poolt aga avaldab mõtlemine inimeste tunnetuses olulist mõju ka madalamatele protsessidele (tajumisele ja kujutlemisele), andes neile kvalitatiivselt uue värvingu. Sellespärast erinevad inimeste kaemuslikud tunnetusprotsessid oluliselt loomade omast. Tajumõtestatus, mõtteline meeldejätmine ja reprodutseerimine, millega üliõpilased on eelmistes peatükides tutvunud, tõestavad seda küllaldaselt määral.

Küsimused ja ülesanded.

1. Millised on mõtlemise olulised tunnused (lk. 209 - 213)?
2. Iseloomustage lühidalt kõiki tähtsamaid mõtlemisoperatsioone (lk. 213 - 218).
3. Mida tähendab mõistete kujunemine ja mõistete omandamine (lk. 221 - 222)?
4. Mille poolest erinevad teaduslikud mõisted eelteaduslikest (lk. 222 - 223)?
5. Millised tingimused soodustavad või takistavad teaduslike mõistete omandamist (lk. 223 - 228)?
6. Tooge näiteid arusaamise e. mõistmise avaldusvormide kohta (lk. 229).
7. Millised tingimused soodustavad arusaamist (lk. 230-231)?
8. Milliste võtetega kontrollitakse arusaamist (lk. 230 - 231)?

9. Mille poolest erineb otsene arusaamine kaudsest (lk. 232 - 233)?
10. Kirjeldage mõtlemisülesande lahendamise käiku (lk. 233 - 241).
11. Nimetage tähtsamad mõistuse omadused (lk. 242 - 243).
12. Kirjeldage laste mõtlemise arengu tähtsamaid etappe (lk. 243 - 252).

Täiendav kirjandus.

- K. Ramul, Moodne mõtlemispsühholoogia ja mõtlemise kasvatamise probleem, NK 1961, nr. 7, lk. 491 - 499.
- K. Toim, Iseseisvast mõtlemisest, NK 1961, nr. 2, lk. 87-95.
- K. Toim, Loogilise järeldamise psühholoogiast, NK 1962, nr. 5, lk. 350 - 356.
- H. Palamets, Ühiskondlik-ajalooliste põhimõistete kujundamisest 4. klassis, NK 1962, nr. 4, lk. 269 - 275.
- M. Usai, Matemaatilise mõiste kujunemine, NK 1963, nr. 1, lk. 23 - 28 ja nr. 5, lk. 375 - 377.
- N. Levitov, Mõtlemine kui õppematerjali teadliku omandamise peamine protsess, NK 1965, nr. 5, lk. 346 - 352.
- H. Palamets, Ajalooliste mõistete kujundamisest 8-klassilises koolis, NK 1965, nr. 2, lk. 119 - 124.

9. p e a t ü k k .

Kõne (lk. 252 - 281).

Üheks mõtlemise oluliseks jooneks on üldistatus. Üldistamine toimub aga keele ja sõna abil. Seega on mõtlemine sõnaga vahendatud tegelikkuse peegeldamine. Mõtlemise

psühholoogilise olemuse mõistmiseks on hädavajalik tunda ka kõne psühholoogiat. Käesolevas peatükis selgitatakse, mis tähendab keel, mis kõne, tuuakse esile kõne põhifunktsioonid, antakse ülevaade kõne tajumisest ja mõistmisest, kõnelemise mehhanismist, kõne liikidest ja kõne arengust. See peatükk annab palju teoreetilisi teadmisi inimpsüühika olemuse mõistmiseks, kuid sellel on ka suur praktiline väärtus filoloogia osakondade üliõpilastele, tulevastele keeleteadajatele.

Küsimused ja ülesanded.

1. Defineerige mõisteid "keel" ja "kõne" (lk. 252).
2. Nimetage kõne põhifunktsioonid (lk. 253).
3. Mida nimetatakse fonemaatiliseks kuulmiseks (lk. 257)?
4. Millised objektiivsed tunnused määravad häälkute kvaliteedi (lk. 254 - 256)?
5. Defineerige mõisted "kõnetaju", "kõne mõistmine" (lk. 261).
6. Nimetage kõik kõneorganid ja kirjeldage nende funktsioonid (lk. 261 - 264).
7. Kirjeldage keele süsteemist (lk. 264 - 267).
8. Nimetage tähtsamad kõneliigid (lk. 268).
9. Iseloomustage suulist kõnet (lk. 268 - 270).
10. Nimetage lugema õppimise põhiastmed (lk. 271).
11. Millised on kirjutusvilumuse omandamise põhiastmed (lk. 272)?
12. Mida nimetatakse seesmiseks kõneks (lk. 274)?
13. Iseloomustage välise ja seesmise kõne vahet (lk. 275).
14. Kirjeldage eelkooliealiste laste kõne arengut (lk. 275 - 278).
15. Kuidas saab kool kaasa aidata laste kõne arengule (lk. 279 - 281)?

Täiendav kirjandus.

- K. Ramul, Lugemise psühholoogiast, NK 1958, nr. 2, lk. 70 - 73.
- A. Lunge, Seose kujunemine sõna hääldamise ja kirja pildi vahel, NK 1962, nr. 3, lk. 170 - 175.
- E. Jaanvärk, Vene ja võõrkeele kõnelemisoskuse omandamise psühholoogilised alused, NK 1960, nr. 5, lk. 325 - 332.

10. p e a t ü k k .

Fantaasia (lk. 281 - 308).

Seitsmendas peatükis tutvuti mälu kujutluse mõistega. See on varem tajutud eseme või situatsiooni enamvähem täpne kaemuslik reprodutseerimine. Käesolevas peatükis tutvuvad üliõpilased teise, kujutluse kõrgema liigi - fantaasiaga. Fantaasia on tihedalt seotud mälu ja mõtlemisega, ta on igaühe loominguks oluliseks komponendiks. Fantaasiaprotsessi ja selle seaduspäraste tundmine on pedagoogilise tegevuse edukuse tingimuseks.

Küsimused ja ülesanded.

1. Tuletage meelde fantaasia definitsioon (lk. 281).
2. Milline on fantaasia seos praktilise tegevusega (lk. 282 - 284)?
3. Nimetage fantaasia põhiliigid (lk. 284).
4. Mida nimetatakse loominguks (lk. 266)?
5. Kirjeldage fantaasia osa loomingu protsessis (lk. 286-294).
6. Kirjeldage fantaasia osa tootvas töös ja tehnilistes leiutistes (lk. 294 - 297).

7. Milline on fantaasia osa teaduslikus töös (lk. 297 - 300)?
8. Milline on fantaasia osa kunstilises loomingus (lk. 300-304)?
9. Mida nimetatakse unistuseks (lk. 304)?
10. Mille poolest erineb laste fantaasia täiskasvanute omast (lk. 306 - 307)?
11. Kuidas saab õpetaja aidata kaasa laste fantaasia arendamisele (lk. 307 - 308)?

Täiendav kirjandus.

K. Mihhailov, Laste kujutlusvõime arendamise võimalusi, NK 1964, nr. 8, lk. 589 - 294.

11. p e a t ü k k .

Tarbed ja tegevuse motiivid (309 - 321).

Eelmise peatükiga lõppes psühholoogiakursuse osa, mis käsitles tunnetusprotsesse. Järgnevalt tulevad vaatluse alla emotsioonid ja tahteline tegevus. Enne kui asuda nende protsesside vaatlusele, tuleb selgeks teha, mis on inimeste tegevusaktide ja emotsionaalsete seisundite tekke põhjuseks, mis determineerib need protsessid. Materialistlik psühholoogia leiab, et inimeste emotsionaalsed seisundid ja tahteline tegevus on tingitud tarvetest e. vajadustest. Käesolevas peatükis antaksegi ülevaade tarvetest ja näidatakse, kuidas tarbed muutuvad tegevuse motiivideks.

Küsimused ja ülesanded.

1. Milles väljenduvad organismide tarbed (lk. 309)?
2. Nimetage neli tarbeid iseloomustavat tunnust (lk.310-311).

3. Milline seos on tarvete ja ühiskondlike elutingimuste vahel (lk. 312 - 313)?
4. Defineerige järgmised mõisted: "tung", "soov", "tegevuse eesmärk", "tegevuse motiiv" (lk. 313 - 314).
5. Kuidas liigitatakse tegevuse motive (lk. 316 - 318)?
6. Milline seos on huvil tegevuse motiividega (lk. 318 - 319)?
7. Iseloomustage lühidalt õppimise motiivide arenemise etappe õpilastel (lk. 320 - 321).

12. p e a t ü k k .

Emotsioonid ja tunded (lk. 321 - 348).

Tunnetusprotsesside puhul oli tegemist välismaailma peegeldumisega. Emotsioonid ja tunded iseloomustavad psüühilisi protsesse hoopis uuest küljest. Siin on tegemist psüühiliste seisunditega, milles peegeldub tunnetava subjekti suhtumine välismaailma objektidesse, iseendasse ja oma tegevusse. Suhtumine omakorda on tingitud inimeste tarvetest. Emotsionaalsed seisundid ja tunded mõjutavad nii tunnetusprotsesse kui ka tegevust. Nende seaduspärasuste tundmine on väga tähtis laste kasvatamisel ja üldse inimestega suhtlemisel.

Küsimused ja ülesanded.

1. Milline seos on emotsionaalsetel elamustel inimese tegevuse ja käitumisega (lk. 323)?
2. Millest on tingitud emotsioonide ja tunded tugevus (lk. 324)?
3. Mille poolest erinevad emotsioonid (sõna kitsamas tähenduses) tundedest (lk. 326)?

4. Kirjeldage emotsioonidega kaasuvaid väljendusliigutusi ja muutusi organismi elutegevuses (lk. 327 - 329).
5. Iseloomustage emotsioonide füsioloogilisi mehhanisme (lk. 329 - 332).
6. Defineerige mõisted "meeleolu", "afekt", "kirg" (lk. 332 - 334).
7. Iseloomustage lühidalt moraalseid, esteetilisi ja intellektuaalseid tundmusi (lk. 340 - 348).
8. Kirjeldage laste emotsioonide ja tundmuste arengut (lk. 340 - 348).

13. p e a t ü k k .

Tahteline tegevus (lk. 349 - 367).

Inimesed mitte ainult tunnetavad ümbritsevat tegelikust, vaid kujundavad ka seda ümber vastavalt oma huvidele ja ühiskonna nõuetele. Looduse mõjutamine inimese poolt väljendub tema arvukates tegevustes, mis sisaldavad endas üksikuid liigutusi. Inimese liigutusi jaotatakse tahtmatuteks ja tahtelisteks. Esimeste hulka kuuluvad refleksid, mis toimuvad ilma varem kavatsatud eesmärgita ja ilma välise või sisemise ergutuseta. Tahteline liigutus on alati suunatud teadlikult püstitatud eesmärgile. Käesolevas peatükis vaadeldaksegi mitmesuguseid tahtelise tegevusega seotud probleeme.

Küsimused ja ülesanded.

1. Kuidas mõistab dialektiline materialism tahtevabadust (lk. 350 - 351)?
2. Millist mõju avaldas töö inimeste tahtelise tegevuse kujunemisele (lk. 352)?

3. Milline osa on teisel signaalsüsteemil tahtelises tegevuses (lk. 353 - 354)?
4. Kirjeldage tahtelise tegevuse akti põhhiastmeid (lk. 354-360).
5. Millest on tingitud negatiivsed emotsioonid tahtelise tegevuse sooritamisel (lk. 357 - 358)?
6. Kuidas ületada raskusi tahtelises tegevuses (lk. 360 - 363)?
7. Millised faktorid soodustavad laste tahtelise tegevuse arenemist (lk. 363 - 367)?

Täiendav kirjandus.

- E. Koemets, Tahteline ja tahtmatu tegevus, NK 1960, nr. 6, lk. 406 - 412.
- M. Teoste, Õpilaste väsimuse kujunemine koolipäeva jooksul, NK 1962, nr. 1, lk. 33 - 37.

14. p e a t ü k k .

Vilumused (lk. 367 - 391).

Inimtegevus on loomult teadlik ja tahteline. Kuid tegevuse sagedane kordamine samades tingimustes muudab ka kogu tegevuse või mõned selle operatsioonid automaatseteks. Kordamiste mõjul automaatseks muutunud tegevust nimetatakse vilumuseks. Vilumused on iseloomulikud nii füüsilistele kui ka vaimsetele tegevustele. Vilumuste iseloom ja kujunemise seaduspärasused on mõlema tegevusliigi puhul põhijoontes sarnased. Vilumuste seaduspärasuste uurimisega püüab psühholoogia lahendada mitmeid praktilisi ülesandeid. Kuidas kiiresti välja kujundada vajalikke vilumusi? Kuidas korraldada õpetust, et vilumuste kujunemine oleks kõige efektiivsem? Millised

tingimused on vajalikud selleks? jne. Vastused nendele küsimustele huvitavad õpetajaid, instruktoreid, meistreid ja kõiki inimesi, kellel on tarvis omandada mingit vilumust.

Küsimused ja ülesanded.

1. Defineerige mõisted "teadmine", "oskus", "vilumus", "harjumus" (lk. 368, 374 - 377).
2. Milline seos on vilumuses teadlikul ja automatiseeritud tegevusel (lk. 368 - 369)?
3. Nimetage vilumusliku tegevuse põhitunnused (lk. 370-374).
4. Millised tingimused tagavad vilumuste kujunemise edukuse (lk. 377 - 383)?
5. Kuidas kujutatakse harjutamise käiku graafiliselt (lk. 383 - 387)?
6. Mida tähendab vilumuste ülekanne (lk. 387 - 388)?
7. Mida tähendab interferents (lk. 388)?
8. Iseloomustage laste vilumuste arengut (lk. 389 - 391).

Täiendav kirjandus.

- A. Smirnov, Psüühiline ettevalmistus tööks, NK 1961, nr. 8, lk. 571.
- U. Siimann, Mõnedest tootmisõpetuse psühholoogilistest alustest, NK 1960, nr. 3, lk. 176 - 178.
- A. Kõverjalg, Tootmistegevuse psüühilised komponendid ja nende arendamine, NK 1964, nr. 1, lk. 52 - 56.

Isiksuse psüühilised omadused (lk. 392 - 442).

Belmise peatükiga lõppes psüühiliste protsesside vaatlus. Peale psüühiliste protsesside kuuluvad aga psüühiliste nähtuste hulka ka inimeste individuaalsed iseärasused, isiksuse omadused. Isiksuse omadused on tingitud ühelt poolt sünnipärastest, bioloogilistest faktoritest, teiselt poolt aga ühiskondlikest suhetest. Isiksuse omadused mõjutavad tugevasti kõiki psüühilisi protsesse soodustades või takistades neid ja andes nendele kvalitatiivselt erineva värvingu. Vaadeldavas kolmes peatükis antaksegi ülevaade tähtsamatest isiksuse joontest - võimetest, temperamendist ja karakterist. Iga pedagoog peab oskama tundma õppida oma kasvandike isiksust. Õpilaste isiksuse tundmine võimaldab õpetajal igale õpilasele individuaalselt läheneda ja seega tõsta õppekasvatustöö efektiivsust.

Küsimused ja ülesanded.

1. Millised närvi-protsesside omadused määravad kõrgema närvi-tegevuse tüübi (lk. 407)?
2. Iseloomustage tähtsamaid närvitegevuse tüüpe (lk. 409 - 410).
3. Kirjeldage Hippokratese "kehamahlade" teooriat (lk. 406).
4. Milline on tavaline kujutus inimeste temperamendist (lk. 406)?
5. Iseloomustage eri temperamendi tüüpi kuuluvaid inimesi (lk. 411 - 416).
6. Miks peab õpetaja tundma õpilaste temperamendi tüüpi (lk. 415)?
7. Mida nimetatakse iseloomuks e. karakteriks (lk. 416 - 417)?
8. Milline seos on karakteril ja temperamendil (lk. 418)?

9. Millised faktorid määravad karakteri kujunemist (lk. 419 - 420)?
10. Nimetage kaasinimestesse suhtumist väljendavaid iseloomujooni (lk. 422 - 423).
11. Nimetage töösse suhtumist näitavaid iseloomujooni (lk. 424 - 425).
12. Nimetage iseendasse suhtumist väljendavaid iseloomujooni (lk. 425 - 426).
13. Kirjeldage inimeste tahteomadusi (lk. 427 - 431).
14. Kuidas saab kool aidata kaasa laste iseloomu kujunemisele (lk. 432 - 442)?
15. Mida nimetatakse võimeteks (lk. 392 - 393)?
16. Mida nimetatakse algeteks (lk. 395)?
17. Milline seos on võimetele teadmiste, oskuste ja kalduvustega (lk. 395 - 398)?
18. Mida tähendab "kunstnikutüüp" ja "mõtletajatüüp" (lk. 400)?
19. Millised võimalused on võimete arendamiseks ja kasvatamiseks (lk. 401 - 405)?

Täiendav kirjandus.

- H. Liimets, Õpilaste erineva edasijõudmise ja andekuse probleemist, NK 1960, nr. 10, lk. 780 - 786.
- J. Saarma. Inimsuhetest koolis psüühilise hügieeni vaatekohalt, NK 1961, nr. 7, lk. 515-518.
- H. Kadastik, Sugestioon ühiskondlikus elus ja koolis, NK 1962, nr. 8, lk. 571 - 576.

Laste psüühiline arenemine (lk. 443 - 505).

Sündimisest kuni täiskasvanuks saamiseni toimuvad laste psüühikas suured nihked - psüühilised protsessid muutuvad järkjärgult keerulisemaks, täiuslikumaks, psüühilised omadused kujunevad üha selgepiiriliseimateks, kuni nad moodustavad suhteliselt püsiva isiksuse struktuuri. Seda protsessi nimetatakse laste psüühiliseks arenemiseks e. psüühiliseks ontogeneesiks. Psüühika ontogeneesis tuleb selgesti eristada kahte momenti - küpsemine ja õppimine. Küpsemise all mõistame muutusi lapse psüühikas, mis on tingitud kehaehituse ja närvisüsteemi arengust. Õppimise all (laiemas tähenduses) mõistame psüühika muutusi elukogemuste mõjul. Laste arenemine ei toimu stiihiliselt, vaid on ühiskonna poolt suunatud kindla kasvatussüsteemi näol. Nii on laste arengu olulisteks faktoriteks perekond, lasteasud, kool, noorte organisatsioonid.

Üksikute psüühiliste protsesside arengu põhijoontega on üliõpilased tuttavad juba eelmistest peatükkidest (näit. taju areng, mälu areng jne.). Vaadeldavates peatükkides analüüsitakse laste isiksuse struktuuri terviklikku arengut, mille tundmine on hädavajalik kõikidele pedagoogidele.

Küsimused ja ülesanded.

1. Iseloomustage laste närvisüsteemi ja kõrgema närvitegevuse arenemist (lk. 443 - 447).
2. Kirjeldage lapse psüühilise arengu üldisi seaduspärasusi (lk. 447 - 451).
3. Kuidas periodiseerida laste vanuseastmeid (lk. 451 - 453)?
4. Kirjeldage lapse liigutuste arengut esimesel eluaastal (lk. 451 - 456).
5. Kuidas leeb esemeline tegevus varases lapseas (lk. 457 - 458)?

6. Kuidas toimub kõne areng varases lapseeas (lk. 458 - 460)?
7. Kirjeldage eelkooliealiste laste mängu (lk. 461 - 463).
8. Kirjeldage psüühiliste protsesside arenemist ja isiksuse joonte kujunemist eelkooliealistel lastel (lk. 466 - 470).
9. Nimetage olulisemad kooliküpsuse tunnused (lk. 471 - 472).
10. Millised muutused toimuvad laste psüühikas nooremas koolieas (lk. 472 - 474, 477 - 482)?
11. Milline peab olema mängu ja töö vahekord nooremas koolieas (lk. 483 - 486)?
12. Iseloomustage laste arenemistingimusi keskmises koolieas (lk. 483 - 486).
13. Nimetage nooruki isiksuse kujunemise põhifaktorid (lk. 489 - 495).
14. Millised on vanema kooliea õpilaste arengu põhifaktorid (lk. 495 - 497)?
15. Iseloomustage vaimse arenemise käiku vanemas koolieas (lk. 497 - 500).
16. Millised isiksuse jooned kujunevad põhiliselt välja vanemas koolieas (lk. 500 - 505)?

Täiendav kirjandus.

- A. Turovskaja, Noorema kooliea laste mõningatest psüühilistest iseärasustest, NK 1959, nr. 10, lk. 744-752.
- K. Ramul, Õppimine ja küpsemine, NK 1962, nr. 6, lk. 413 - 418.
- I. Unt, Vaatlusmeetodid õpilaste tundmaõppimisel, NK 1962, nr. 2, lk. 92 - 96.

- H. Liimets, Raskesti kasvatatavuse olemus ja põhjused, NK 1962, nr. 1, lk. 5 - 12.
- H. Liimets, Kooliküpsuse olemus ja tunnused, NK 1963, nr. 6, lk. 417 - 421.
- J. Orn, Seosed õpilaste somaatilise seisundi, õppe edukuse ja käitumise vahel, NK 1963, nr. 1, lk. 3 - 9.
- A. Norberg, Katse mõõta kooliõppijate psüühilist valmisolekut koolitööks, NK 1963, nr. 6, lk. 429 - 434.
- J. Kolominski, Õpilastevaheliste isiklike suhete tundmaõppimine ja kujundamine, NK 1963, nr. 9, lk. 644 - 649.

Тартуский государственный университет
ЭССР, г. Тарту, ул. Инимеэли, 18

К. Тойм

Методические указания
по общему курсу психологии для
студентов-заочников II и III курсов
историко-филологического и био-
лого-географического факультетов
Издание второе
На эстонском языке

Vastutav toimetaja A. Lunge
Korrektor A. Norberg

=====

TRÜ rotaprint 1967. Trükipoognaid 2,2. Ting-
trükipoognaid 2,0. Arvestuspoognaid 1,7. Trü-
kiarv 750. Faber 30x42.1/4. Paljudamisele
antud 24. II 1967. Tell. nr. 98.

A-28345

Hind 5 kop.

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00411395 9